В.В. Батрименко, канд. екон. наук, доц.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТРАНСМІСІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ У НОВИХ РИНКОВИХ ЕКОНОМІКАХ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних і методологічних аспектів формування трансмісійних механізмів фінансово-кредитного забезпечення міжнародної конкурентоспроможності у нових ринкових економіках. В роботі проведений комплексний аналіз передатних механізмів міжнародної фінансової взаємодії нових ринкових економік та конкурентної політики в умовах трансформації світової валютно-кредитної системи.

This article argues the issue research of theoretical and methodological aspects of formation the transmission mechanism of financial - credit maintenance of the international competitiveness in Emerging Market Systems. In work the complex analysis of transfer mechanisms of the international financial interaction of new market economies and competitive policy in conditions of transformation of world currency - credit system is lead.

Ключові слова: нові ринкові економіки, трансмісійні механізми, міжнародна конкурентоспроможність, фінансово-кредитне забезпечення, фінансова взаємодія, стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку.

Key words: new market economies, transmissional mechanisms, international competitiveness, financial and credit insurance, financial interaction, strategy of innovation and investment development.

Формування механізмів фінансово-кредитного забезпечення міжнародної конкурентоспроможності постає одним із ключових завдань у нових ринкових економіках на сучасному етапі. Наріжним каменем зовнішньої політики країн з ринками, що формуються, стала стратегія повноцінної та послідовної взаємодії з міжнародними ринками капіталу в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Поглиблення сучасної світової економічної кризи актуалізувало наукову проблематику конкурентоспроможності національних економік, рівень якої в умовах глобальної фінансової нестабільності, як правило, знижується. Інтенсивність такого зниження залежить, з одного боку, від рівня розвитку економічного потенціалу, ступеню відкритості національно-господарської в системи, а з іншого боку, від ефективності державної валютно-фінансової політики здатної адекватно реагувати на зовнішні загрози та небезпеки, тим самим мінімізуючи негативний вплив міжнародного руху капіталу на господарський сектор.

Як наслідок, особливого значення набуває виявлення оптимальних шляхів формування трансмісійних механізмів фінансово-кредитного забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. Саме забезпечення достатніми обсягами фінансових ресурсів, необхідних для всіх суб'єктів господарювання і населення, створення умов збалансованості і якості системної сукупності фінансових інструментів,

технологій і послуг, захищеності від зовнішніх негативних факторів, а також здатність національної грошово-кредитної політики забезпечувати захист національних економічних інтересів в умовах проникнення міжнародного банківського капіталу містить комплексну оцінку стану найважливіших показників конкурентоспроможності економіки.

Проблеми кредитно-фінансового забезпечення конкурентоспроможності національних господарських систем висвітлюються в численних працях таких провідних таких видатних зарубіжних учених, як Ансоффа І., Батнера У., Едісона Г., Ейхенгріна Б., Клейна М., Лазера Р., Левіна Р., Лорша Д., Мілгрома П., Обстфельда М., Оліві Г., Саммерса Л., де Свана Т., Селівана Д., Тобіна Д., Хеселя М. та ін.

Дослідженням, що стосуються аналізу інвестиційної привабливості економіки та ролі кредитно-фінансового ринку у залученні інвестицій присвячено чимало праць вітчизняних вчених-міжнародників. Серед найбільш відомих авторів наступні: В.Геєць, Б.М.Губський, Д.Г.Лук'яненко, В.С. Будкін, І.В.Бураковський, В.А.Вергун, Г.Н.Климко, В.Є. Новицький, Ю.М. Пахомов, О.В. Плотніков, В.І.Мазуренко, О.В.Мозговий, О.І.Рогач, А.С.Філіпенко, О.І.Шнирков та багато інших.

Проблематика міжнародної конкурентоспроможності в умовах формування сучасної ринкової економіки залежить від сприятливого соціально-економічного середовища, що в свою чергу передбачає сформовану законодавчу базу, забезпечення конкурентних умов, розвиток ринкової інфраструктури, сучасний стан бізнес-процесів, оптимальну організаційну структуру, забезпеченість, висококваліфікованими кадрами, здатність персоналу до творчого вирішення завдань, науково-дослідної роботи, і т.д. В той же час, залучення значних капіталовкладень з боку індустріально розвинутих країн вимагає від підприємств вміння розвивати та ефективно використовувати нові активи, тому від інвестиційної привабливості значною мірою залежить міжнародна конкурентноздатність економіки країни, а зрештою і реалізація самопідтримуючого господарського розвитку.

Сучасні дослідження проблематики формування стійкості конкурентних позицій базуються на наявності в країні розвинутої інфраструктури фінансового ринку, капітальних чинників виробництва та новітніх нематеріальних ресурсів, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання в умовах постіндустріального господарського розвитку [6, с. 141].

За термінологією моделей розвитку В.М.Гейця фінансово-кредитна сфера створює можливість ефективного функціонування національної економічної системи і рішення соціальних проблем, її основними задачами є захист національних фінансових інтересів, контроль над обсягами використовуваних фінансових ресурсів усіма суб'єктами господарювання і населенням. Фінансово-кредитна сфера створює умови для розвитку галузей промисловості, посилення їх конкурентних позицій, фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок як необхідного інструменту конкуренції на сучасному етапі [2, с. 7].

Автор погоджується з науковими поглядами Р.Левіна, що в системі координат економічного розвитку домінуючою складовою виступає нарощення фінансових ресурсів з метою трансформації національно-господарських систем, які здатні протягом певних періодів (або етапів) вийти на рівень самопідтримуючого зростання, а розвиток фінансової системи є попередником і необхідною умовою для сталого зростання та успішної економічної трансформації у нових ринкових економіках. Зокрема, можна стверджувати, що поточний рівень фінансового розвитку (в році t) є базисом майбутніх темпів економічного зростання, рівня накопичення капіталу та технологічних змін (в році t + n, n = 1, 2,...). Відповідно, для темпів економічного зростання *Y* на основі фінансових чинників в певному періоді ринкових трансформацій буде вірною тотожність

$$Y^{t+n} = f(RFS_t, XFS_t),$$

де RFS_t – капіталовіддача наявних власних і залучених фінансових ресурсів; XFS_t – інфраструктурне забезпечення ефективного функціонування всіх секторів фінансового ринку та формування сучасної регуляторної системи [13].

В таких умовах засоби державного впливу фінансового характеру мають концентруватися на так званих точках економічного зростання, спроможних забезпечити мультиплікаційний ефект в інших секторах національної економіки та забезпечити на цій основі розширення ємності внутрішнього ринку.

Слід погодитись з науковою думкою вітчизняного дослідника Л.Ю.Гудзинської, що точками економічного зростання є канали розподілу капіталу реального сектора економіки, здатні надати імпульси розвитку нової ланки техніко-економічної системи і які містять у собі потенціал розгортання кластера інновацій. Останні, у свою чергу, в умовах посилення відкритості національної економіки, зростання зовнішніх загроз та небезпек слід розглядати як основу забезпечення живучості національних економік як в період економічного зростання, так й в умовах економічної кризи. Крім того, саме завдяки інноваціям створюється реальна основа більш швидкого переходу національних економік в режим стабільного функціонування, активного позиціювання на світових ринках під час виходу зі стану кризи. Через інновації слід також розглядати переорієнтацію національної економіки з сировинного придатку світового господарства на її активного учасника як суб'єкта, спроможного формувати ємну та асортиментну пропозицію товарів високого ступеню переробки. Забезпечення більш високих конкурентних переваг у такому разі слід розглядати з точки зору створення сприятливих умов для розвитку національного виробництва, які. зрештою, можуть розцінюватися такими й з боку зовнішніх інвесторів. що, відповідним чином, також слід розглядати в контексті посилення міжнародних конкурентних переваг національної економіки [3, с. 68].

У західній науковій школі також існують суперечливі погляди на вплив, який здійснює міжнародна фінансова взаємодія на господарське зростання, а саме, до якого ступеня економіка не обмежує здійснення транскордонних операцій. Зокрема, такі дослідники, як М.Обстфельд та Г.Едісон, обґрунтовують положення, що глибоке

проникнення міжнародних банківських груп та фінансова лібералізація полегшує процес розподілу ризиків і таким чином сприяє спеціалізації виробництва, розміщенню капіталу та економічному зростанню. Більш того, в стандартній неокласичній моделі зростання міжнародна фінансова інтеграція полегшує рух коштів до країн з дефіцитом капіталу. Також, взаємодія з транснаціональним банківським капіталом може покращити функціонування внутрішніх фінансових систем шляхом посилення конкуренції та імпорту фінансових послуг, що в результаті позитивно впливає на зростання [8; 15].

З іншого боку, за умов існування викривлень міжнародна фінансова інтеграція фактично може уповільнювати процес зростання. Особливо загрозливою, на думку Б.Ейхенгріна, експансія транснаціонального капіталу є у країнах з фінансовими ринками, що формуються, зі слабкими інституціями, нестабільними грошово-кредитними системами та законодавчою базою, яка може фактично спричинити відплив капіталу з країн з дефіцитом до країн з надлишком капіталу, які мають кращі інституції. Б.Ейхенгрін обстоює твердження, що сприяти зростанню лише у країнах зі здоровою системою інституцій та ефективною економічною політикою. До того ж, існує незчисленна кількість груп викривлень, в результаті яких лібералізація регулювання міжнародного руху капіталів буде перешкоджати розміщенню ресурсів та зростанню. Наприклад, за умов існування викривлень у сфері торгівлі лібералізація руху капіталу може спрямувати потоки капіталу до секторів, в яких країна не має порівняльних переваг [9].

Однак, основним теоретичним питанням залишається оптимізація фінансово-кредитного забезпечення міжнародної конкурентоспроможності як чинника стимулювання темпів економічного розвитку. На думку Т. де Свана, М.Клейна, Г.Оліві саме загострення міжнародної конкуренції може збільшити ефективність внутрішньої фінансової системи через впровадження міжнародних стандартів, а також внаслідок потенційної загрози "боротьби за якість" з боку іноземних посередників. Філії і відділення іноземних банків можуть збільшити абсолютні розміри національної банківської системи, зайняти ті ніші на ринку, на які раніше не звертали уваги, а також запровадити фінансові інновації, що безпосередньо розширює масштаби фінансових послуг. Такі переваги, як збільшення ефективності та розміру фінансового ринку, можуть підвищити обсяги наявних заощаджень як шляхом збільшення внутрішніх заощаджень, так і в результаті залучення капіталу. Зростання обсягів заощаджень, у свою чергу, може надати можливість посередникам використати ефект масштабу [10; 17].

Л.Саммерс стверджує, що протягом періоду, коли міжнародна фінансова інтеграція, яка найчастіше асоціюється з присутністю іноземних фірм та іноземних фінансових інституцій, які самі по собі приносять прибуток, сприяє вдосконаленню фінансового посередництва оскільки інституції, залучені у процес передачі капіталу через кордони, покращують ефективність розміщення капіталу, міжнародні фінансові потоки сприяють зовнішній торгівлі [16].

Однак дана наукова точка зору ніяким чином не є універсальною. Представники ліворадикальної наукової школи, зокрема Дж.Багваті, обґрунтовуючи парадигмальні основи економіки розвитку, відзначає нееквівалентність отриманих переваг високої міжнародної мобільності капіталу та конкурентних позицій країн-реципієнтів. Асиметрична інформація, стадна поведінка, фінансові бульбашки та інші проблеми є лише одними з причин аномалій на міжнародних фінансових ринках. Відкриття кордонів для руху капіталу лише збільшує ризики втрати міжнародної конкурентоспроможності для приймаючих країн, а переваги мобільності капіталу не настільки великими для того, щоб виправдати свої потенційні загрози [7].

Узагальнюючи наукові підходи щодо господарської взаємодії експансії багатонаціональних інвестиційно-банківських груп на ринки, що формуються та міжнародних конкурентних позицій приймаючих країн, можна сформулювати декілька груп прямих і непрямих каналів, через які фінансова взаємодія може сприяти економічному зростанню у нових ринкових економіках, а саме:

- міжнародні потоки капіталу між індустріально розвинутими державами та ринками, що формуються є взаємовигідними для обох груп країн. Вони надають можливість здійснювати інвестиції в країни з дефіцитом капіталу, оскільки забезпечують вищий відсоток з капіталу, ніж встановлений в країнах з надлишком капіталу (що одночасно збільшує ставки рентабельності капіталу та сприяє збільшенню внутрішніх заощаджень в приймаючих країнах);
- в результаті покращення глобального розподілу ризиків іноземні капіталовкладники надають можливості ефективно диверсифікувати ризики між іноземними і внутрішніми інвесторами. Оскільки потоки капіталу збільшуються, внутрішній фондовий ринок стає більш ліквідним, що може в подальшому скоротити премію за ризик по цінних паперах, таким чином зменшуючи вартість отримання капіталу для інвестицій [14];
- економіки, які інтегровані у фінансовій сфері, залучають непропорційно велику частку прямих іноземних інвестицій, що потенційно може викликати приплив технологій і бути каналом передачі управлінських навичок. Така передача може збільшити сукупну продуктивність і в свою чергу сприяти міжнародній конкурентоспроможності;
- збільшення частки іноземного капіталу у комерційних банках у нових ринкових економіках спричиняє прямі макрофінансові позитивні ефекти, зокрема, полегшує доступ на міжнародні фінансові ринки, допомагає удосконаленню структури управління і нагляду за внутрішньою банківською системою, стимулює запровадження великої кількості нових фінансових інструментів та банківських технологій, а також у результаті залучення іноземних банків збільшується конкуренція, яка у свою чергу може покращити як якість внутрішніх фінансових послуг та ефективність розміщення ресурсів, так і загальній конкурентній позиції країн з ринками, що формуються.

Однак, крім прямих позитивних господарських ефектів господарської взаємодії з міжнародним фінансовим капіталом, і вітчизняні й зарубіжні дослідники виділяють і ряд суперечливих каналів впливу міжнародної фінансової взаємодії на конкурентоспроможність нових ринкових економік.

Зокрема, відомий вітчизняний дослідник В.А.Вергун наголошує на бездоказовості сприяння міжнародних фінансових груп вузькій спеціалізації виробництва як збільшення продуктивності та зростання. Без наявності механізму управління ризиками структура високо спеціалізованого виробництва буде характеризуватися мінливістю обсягів виробництва і таким чином непостійним характером споживання. Перспектива можливого збільшення мінливості може перешкоджати країнам здійснювати спеціалізацію, яка сприяє зростанню; більша мінливість також, як правило, передбачає зменшення сукупного обсягу заощаджень і зниження обсягів інвестицій [1, с. 105].

У свою чергу, західні економісти М.Найт, А.Ліла, Й.Кенетц наголошують на неспроможності міжнародної фінансової взаємодії як фактору збільшення продуктивності й конкурентноздатності економіки через свій вплив на здатність уряду взяти на себе зобов'язання щодо майбутнього напряму проведення зовнішньоекономічної політики. Зокрема, організаційна функція міжнародної фінансової взаємодії змінити динаміку обсягів внутрішніх інвестицій в економіку в тій мірі, у якій це призведе до перерозподілу капіталу на користь більш продуктивної діяльності у відповідь на зміни в макроекономічній політиці. Критичний аналіз процесів сучасної хвилі фінансової глобалізації, свідчить що національні уряди у нових ринкових економіках запроваджують грабіжницьку податкову політику стосовно фізичного капіталу [11; 12].

На нашу думку, за відсутності дієвого грошово-кредитного наповнення банківської системи, яке має сприяти економічній динаміці країни глибока взаємодія з транснаціональним інвестиційно-банківським капіталом носить лихварський характер і не може бути чинником виходу країн на траєкторію самопідтримуючого зростання. З іншого боку, економічна спільнота буде брати під сумнів переваги, які фактично виникають завдяки фінансовій лібералізації. Більш того, вони будуть стверджувати, що країни стають більш вразливими до коливань на фінансових ринках, що формуються, коли їх уряди послаблюють контроль над припливом та відпливом капіталу (див. рис. 1).

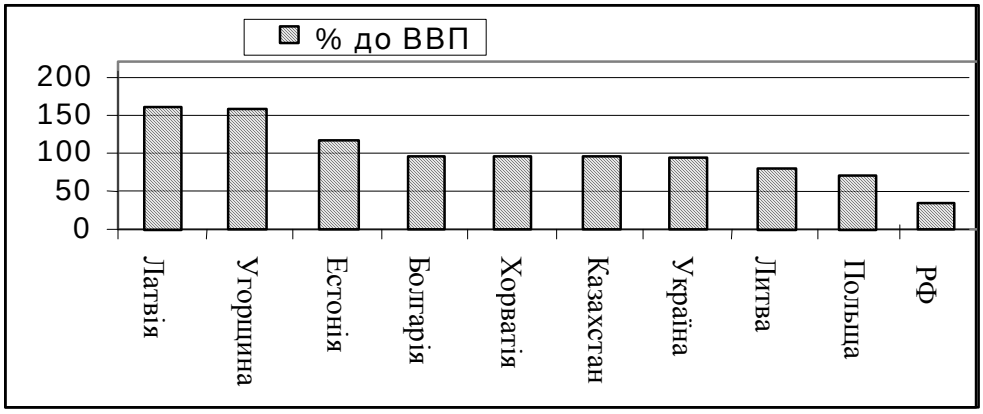

Рис. 1. **Показники сукупного зовнішнього боргу у нових ринкових економіках на** 01.01.2010 **р**.

Джерело: [5, с.7].

Однак, ні прибуток, ні амортизаційні відрахування як джерела фінансових коштів не можуть вирішити всієї проблеми, що вимагає значної мобілізації фінансових ресурсів за рахунок залучених джерел у нові ринкові економіки. Створення конкурентних переваг на світовому ринку вимагає вироблення певних стратегій і принципів. На думку М. Портера. визнаного фахівця в цій області, чим сильніше розвинена конкуренція на внутрішньому ринку країни і вище вимоги покупців, тим більше вірогідність успіху компаній з цієї країни на міжнародних ринках. І навпаки, ослаблення конкуренції на національному ринку приводить, як правило, до втрати конкурентних переваг. Економічного домінування добиваються країни, які конкурують на основі інновацій [4, с. 377].

Основною проблемою як України, так і інших країн з ринками, що формуються, є невідповідність потребам модернізації економіки, розвитку експорту наукоємної продукції з високим вмістом доданої вартості, що призводить до таких загроз економічній безпеці держави як закріплення сировинної спеціалізації української економіки на світовому ринку, занепаду галузей, які забезпечують виробництво кінцевої продукції.

Хоча в теорії не існує суттєвих доказів існування стійкого зв'язку між фінансовою інтеграцією та економічним зростанням, можна стверджувати, що країни, з ринками, що формуються, мають чи не єдиний вибір посилювати свої фінансові зв'язки, щоб у кінцевому рахунку покращувати потенціал зростання у довгостроковій перспективі. Проблема полягає у тому, яким чином управляти короткостроковими ризиками, які пов'язані з фінансовою глобалізацією, яка без створення належних передумов може призвести до виникнення лише декількох переваг зростання та більшої мінливості виробництва і споживання у короткостроковій перспективі.

Метою стратегії нейтралізації екзогенних ризиків пов’язаннях з поглибленням валютно-фінансової взаємодії з міжнародними ринками капіталу як чинника конкурентоспроможності національної економіки повинні розглядатися запобіжні заходи щодо потенціальної дестабілізації фінансової системи та негативного шоку, пов’язаного з відкриттям фінансового ринків зокрема. Отже, стратегічною метою має

стати досягнення якісних змін в залученні в країну на основі формування дієвих трансмісійних механізмів фінансово-кредитного забезпечення міжнародної конкурентоспроможності.

Поняття трансмісійного механізму монетарної політики вперше з'являється у кейнсіанському аналізі. Трансмісійним механізмом кредитно-фінансової політики Дж. Кейнс назвав систему змінних, через яку пропозиція грошей впливе на економічну активність.

Категорія трансмісійного механізму фінансово-кредитного забезпечення міжнародної конкурентоспроможності застосовується до цілого процесу, через який державна макрофінансова політика впливає на макроекономічні змінні, такі як економічна активність та ціноутворення. Зважаючи на відчутно зростаючу важливість монетарної політики у сприянні стійкому зростанню та стабільності економіки, саме завдяки кредитно-фінансовому забезпеченню країни можуть збільшити переваги і уникнути недоліків глобалізації.

Теоретичні дослідження свідчать, що лише за умов створення необхідної інфраструктури у формі сильних внутрішніх фінансових інституцій, здорової макроекономічної структури та інформаційної бази, необхідної для ефективного функціонування ринків, високого рівня транспарентності та ефективного корпоративного управління можна зберігати міжнародні конкурентні переваги.

Можна зробити висновок, що потенційні переваги інтеграції у глобальні ринки капіталу переважають недоліки. Дане твердження підкріплюється тим фактом, що незважаючи на кризи останнього десятиліття і незважаючи на докази багатьох критиків глобалізації не існує практично жодної країни, яка б не брала участі в міжнародних потоках капіталу.

Проблема формування національної стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку з метою входження в світовий економічний простір є неоднозначною та суперечливою. Проте незаперечним є те, що різні країни світу, незважаючи на ідеологічні розбіжності дедалі сильніше втягуються в об'єктивний процес глобалізації. Позитивними моментами залучення української економіки до глобалізаційних процесів є посилення інтенсифікації торговельних відносин, поширення новітніх технологій, відкритість економіки, нарощування темпів економічного зростання. Проте існують і негативні економічні наслідки глобалізаційних процесів – країна може займати низьке місце у світовій економічній ієрархії, через неконкурентоспроможність української продукції будуть втрачатися традиційні ринки, посилення конкуренції призведе до зниження рівня життя українського народу. З іншого боку, економічна ізоляція України від глобалізаційних процесів також призведе до падіння темпів економічного розвитку, відставання в технологічній галузі, поширення бідності серед населення.

Література:

1. Вергун В.А., Кредісов А.І., Ступницький О.І. Міжнародний бізнес: підручник /2-ге вид. доп. і перероб. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2009. – 623 с.
2. Геец В. М. Нужно стимулировать предпринимательскую инициативу, а не иждивенческие настроения / В. М. Геец // Экономические известия. – 2008. – 20 марта. № 50 (813). – С. 1, 7.
3. Гудзинська Л.Ю. Фінансові аспекти конкурентоспроможності національної економіки в умовах кризи / Л.Ю.Гудзинська // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. праць. Вип. 18. — К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2009. — С. 66 – 71.
4. Портер М. Конкуренция. – М.: Вильямс. – 608 с.
5. Снежко Е. Дерево возможного кризиса в 20210 году / Е. Снежко // Инвест-газета. – 2010. – (22-31.01.2010) –С. 6–7.
6. Філіпенко А. С. Економічний розвиток сучасної цивілізації : [навч. посіб.] / Антон Сергійович Філіпенко. – К. : Знання України, 2006. – 316 с.
7. Bhagwati J. The capital myth: the difference between trade in widgets and trade in dollars // Foreign Affairs. – 1998. – X277. – Pp. 1 – 12.
8. Edison H., Levine R., Rici L., Slok T. International financial integration and economic growth // NBER Working Paper. – 2002. – Xs 9164. – 38 p.
9. Eichengreen Barry. The EMS Crises in Retrospect // Working Paper National Bureau of Economic Research. Cambridge, MA. – 2000. - №8035. – December. – 63 p.
10. Klein M., Olivei G. Capital account liberalization, financial depth and economic growth // NBER Working Paper. – 1999. – N7384. – 30 p.;
11. Knight. M D. Now you see it, now you don't: risk in the small and in the large // speech delivered at the Eighth Annual Risk Management Convention of the Global Association of Risk Professionals. – 2007. – 27-28. – February.
12. Leila A., Kenets Y., Contagion and Crises Clusters: Toward a Regional Warning Systems // Journal Rewiew of World Economics. – 2006. – Vol. 4. – N142. – P. 814 – 839.
13. Levine R. International financial liberalization and economic growth // Review of International Economics. – 2001. – Xa 9. – Pp. 688 – 702.
14. McLean B., Shrestha S. International financial liberalisation and economic growth // Reserve Bank of Australia // Research Discussion Paper. – 2002. – N2002-03. – 24 p.
15. Obstfeld M. The global capital market: benefactor or menace? // Journal of economic perspectives. – 1998. – Vol. 12. – Pp.9 – 30.
16. Summers L. International financial crises: causes, preventiona and cures // American Economic Review. – Vol. 90(2). – 2000. – Pp. 1 – 16.
17. de Swaan T. International capital flows: discussion /in J. Sneddon Little and G. Olivei, eds. Rethinking the international monetary system. Federal Reserve Bank of Boston. - Conference Series – 1999. – X943. – Pp. 163-169.